

УДК 377.3:62:004.9

УКРАЇНСЬКІ ДІТИ ТА МОЛОДЬ У ПЕРІОД КРИЗОВИХ ЗМІН: СОЦІАЛЬНО-ОСВІТНІ ТА ГЕНДЕРНІ ВИКЛИКИ (2020–2025)

Дар'я Вороніна-Пригодій,
науковий співробітник відділу порівняльної
педагогіки Інституту педагогіки
НАПН України,
<https://orcid.org/0000-0003-0545-1727>
e-mail: voronina.pryhodii@gmail.com

Анотація. Згідно з проведеним аналізом, війна, соціально-економічні труднощі та гендерна нерівність залишаються визначальними рисами досвіду української молоді та є ключовими чинниками нерівного доступу до освіти, працевлаштування, участі у громадському житті та ресурсів. Метааналіз досліджень (2020–2025) показує, що хоча українська молодь демонструє високий рівень стійкості, готовність до участі у відновленні країни та прагнення до рівних можливостей, їхні повсякденні реалії обмежені структурними, культурними та регіональними бар'єрами, що кореняться у традиційних гендерних ролях, соціальній нерівності та низькій довірі до інституцій.

Ключові слова: вразливості дітей і молоді; освітні втрати; цифровий розрив; соціальна та економічна інтеграція; гендерна нерівність; ризики захисту; психосоціальний вплив війни.

UKRAINIAN CHILDREN AND YOUTH IN A PERIOD OF CRISIS- DRIVEN CHANGE: SOCIAL, EDUCATIONAL, AND GENDER CHALLENGES (2020–2025)

Daria Voronina-Pryhodii,
Scientific Officer of the Comparative Education
Department of the Institute of Pedagogy of the
NAES of Ukraine

Abstract. According to the conducted analysis, war, socioeconomic constraints, and gender inequality remain defining elements of the lived experience of young people in Ukraine and constitute key factors shaping

unequal access to education, employment, civic participation, and essential resources. A meta-analysis of studies published between 2020 and 2025 indicates that, despite demonstrating high levels of resilience, a strong willingness to contribute to national recovery, and a commitment to equal opportunities, Ukrainian youth continue to face everyday realities shaped by structural, cultural, and regional barriers rooted in traditional gender norms, social inequality, and limited institutional trust.

Keywords: youth and children’s vulnerabilities; educational losses; digital divide; social and economic integration; gender inequality; protection risks; war-related psychosocial impact.

Період 2020–2025 років став для України часом глибоких кризових трансформацій, що суттєво вплинули на становище дітей і молоді. Пандемія COVID-19, економічні виклики та особливо повномасштабна війна зумовили різке ускладнення умов життя, погіршення доступу до освіти й соціальних послуг, а також загострення нерівностей, які існували задовго до початку активної фази конфлікту. Зміни у демографічній структурі, масова імміграція, внутрішнє переміщення, руйнування інфраструктури та обмежений доступ до безпеки й ресурсів сформували новий контекст, у якому діти та молодь стали однією з найбільш уразливих груп (Вороніна-Пригодій, 2025).

За цих умов особливої актуальності набуває комплексний підхід до оцінювання впливу кризових подій на різні категорії молодого населення через призму EDI-підходів, що передбачають вивчення нерівного доступу, врахування різноманітності соціальних груп та оцінку бар’єрів включення у сфері освіти, зайнятості та громадянської участі. Гендерний аналіз дає змогу поглибити розуміння того, як традиційні ролі, культурні норми, безпекові ризики та соціально-економічна нестабільність (Voronina-Pryhodii, 2019) по-різному впливають на дівчат, хлопців, молодих жінок і чоловіків, посилюючи їхню вразливість та формуючи асиметрії у доступі до підтримки та можливостей розвитку.

Це дослідження узагальнює дані восьми національних та міжнародних досліджень, що охоплюють період кризових змін і фіксують ключові соціальні, освітні та гендерні виклики, з якими стикаються українські діти та молодь – UNDP (звіт, 2024), UN Women (2022), UN Ukraine (2020), UNICEF (2024), EU4Gender Equality Reform Helpdesk (2023), World Bank (2025), SeeD & SCORE for Peace (2023),

OSCE PA (2023). На основі метааналітичного підходу сформовано десять інтегрованих висновків, що відображають комплексний вплив війни, соціальної нерівності, цифрової доступності, соціально-психологічних факторів та гендерних бар'єрів. Результати аналізу дають змогу окреслити критичні тенденції, що потребують політичної уваги, інституційної підтримки та стратегічних рішень для забезпечення рівності, захисту та стійкого розвитку молодого покоління України.

1. Вплив війни на психосоціальне здоров'я молоді.

Повномасштабна війна спричинила значне погіршення психосоціального благополуччя української молоді, що вимагає негайного втручання. У 2023 році 82% молоді (у віці 18–35 років) повідомили, що з початку війни зазнали різних втрат, починаючи від погіршення доходу та психічного здоров'я, закінчуючи напруженими стосунками з друзями та родиною (Martínez et al., 2024, р. 6). Близько 1,5 млн дітей, підлітків і молодих людей в Україні можуть мати потребу в підтримці психічного здоров'я та психосоціальной підтримці (UNICEF, 2024, р. 33). Лише 26% чоловіків та 27% жінок вважають достатньо доступними послуги психосоціальной підтримки (SeeD & SCORE for Peace, 2023, р. 4). Це свідчить про гостру необхідність включення компонентів психічного здоров'я та психосоціальной підтримки в інструменти оцінки та програми для молоді.

2. Освітні втрати та цифровий розрив.

Триваюча війна та пов'язані з нею переміщення та руйнування інфраструктури посилили освітні втрати та збільшили цифровий розрив серед молоді. Результати PISA-2022 свідчать, що серед українських учнів існують значні гендерні розриви та освітні втрати (до 1 року навчання), що підкреслює нагальну потребу інтеграції принципів рівності, розвитку та включення у навчальні програми та політики освіти (UNICEF, 2024, р. 85; Вороніна-Пригодій, 2024). У 2022 році основними джерелами інформації для українців було національне телебачення (57,7%), інтернет-ресурси (55,4%), соціальні мережі (39,8%), місцеве телебачення (8,5%) та радіо (5,7%). Жінки в Україні схильні користуватися Інтернетом частіше, ніж чоловіки (52% порівняно з 47%). Однак, інтернет-з'єднання було порушено, особливо у південній та східній частинах країни (UN Women, 2022, р. 19). Ці проблеми, ймовірно, поглибилися через масові переміщення та пошкодження інфраструктури, що створює перешкоди для інклюзивної освіти та працевлаштування.

3. Гендерна різниця у трудовій зайнятості та оплаті.

До війни існувала стійка гендерна нерівність на ринку праці, яка, ймовірно, загострилася у воєнний час, особливо у сфері зайнятості та оплати праці. До повномасштабного вторгнення розрив в оплаті праці між чоловіками та жінками становив близько 18,6% (EU4Gender Equality Reform Helpdesk, 2023, р. 39). Одночасно рівень участі жінок у робочій силі в Україні знизився з 67% у 1991 році до 60,8 відсотка у 2021 році. У 2020 році, лише 43% внутрішньо переміщених жінок знайшли роботу, на відміну від 58% чоловіків (UN Women, 2022, р. 13). За даними World Bank (2025, с. 1) безробіття серед молоді 15–24 роки становить 18,1% (чоловіки) та 20,4% (жінки). Це вимагає гендерно-чутливого підходу до економічного відновлення та оцінки впливу на молодь.

4. Виклики для внутрішньо переміщеної молоді (ВПО).

Молоді люди, які є внутрішньо переміщеними особами (ВПО), стикаються зі значними перешкодами у доступі до житла, роботи та освіти, що підвищує їхню вразливість. У 2020 році 22% (понад 200 тис. осіб) молодих людей віком 18–34 роки мали статус ВПО. Станом на травень 2023 року Міністерство соціальної політики офіційно зареєструвало 4,9 мільйона ВПО в Україні. Однак, згідно з урядовими даними, фактична кількість оцінюється приблизно в 7 мільйонів. За даними Управління ООН з координації гуманітарних питань, понад 5.4 мільйона людей є внутрішньо переміщеними особами, і 63% цих внутрішньо переміщених осіб – жінки, тоді як 37% – чоловіки (EU4Gender Equality Reform Helpdesk, 2023, р. 4), молоді люди становлять п'яту частину від внутрішньо переміщеними осіб (Martínez et al., 2024, р. 6). Молоді ВПО стикаються з більшими труднощами у доступі до житла, роботи та освіти, що створює потребу в цілеспрямованих і інклюзивних програмах підтримки (Вороніна-Пригодій та ін., 2022).

5. Посилення гендерних стереотипів та домашнього тягара жінок.

За даними SeeD & SCORE for Peace (2023, р. 28) дві третини (66%) чоловіків та 60% жінок досі вважають, що жінки повинні виконувати делікатнішу роботу. Більше половини чоловіків вважають, що чоловіки повинні мати останнє слово, коли приймаються важливі рішення щодо дому (51%), що жінки занадто емоційні, і це впливає на їхню оцінку (54%), і що жінки повинні піклуватися про дітей, якщо чоловік може забезпечити їх (51%). Кожен десятий чоловік (11%)

вважає, що чоловік може дисциплінувати свою дружину, щоб виправити її поведінку. Найбільша різниця в поглядах чоловіків та жінок стосується прийняття рішень щодо дому (51% чоловіків та 28% жінок вважають, що чоловіки повинні мати останнє слово), хоча вражаюча частка жінок все ще підтримує це твердження. Понад третину (36%) чоловіків та 22% жінок вважають, що чоловіки не повинні плакати, а 18% чоловіків та 23% жінок вважають, що чоловіки не можуть самостійно піклуватися про дітей. Це обмежує можливості молодих жінок для участі у публічному житті, освіті та роботі.

6. Низький рівень політичної участі молоді.

До війни політична залученість та довіра до інституцій серед молоді залишалася на порівняно низькому рівні, що є критичним для довгострокового відновлення та демократизації. До 2020 року лише 12% молодих людей брали участь у діяльності місцевих громад, а 52% висловлювали готовність брати участь у громадському житті місцевої громади. Проте 54% брало участь принаймні в одній із громадянських ініціатив протягом останніх 12 місяців (UN Ukraine, 2020, р. 41). Близько 23% української молоді віком 14-34 років постійно стежать за українською політикою. Ще 41% звертають увагу на основні політичні події, 21% молоді повідомляють, що рідко цікавляться політикою, а 12% – взагалі не цікавляться. (UN Ukraine, 2020, р. 49). Хоча війна могла змінити ці показники, необхідність активізації участі молоді у політичному житті країни, включаючи молодих жінок та представників різних груп, залишається актуальною.

7. Зростання ризиків гендерно-обумовленого насильства (ГОН).

Гендерно-обумовлене насильство в Україні залишалося поширеним ще до 2022 року, при цьому 75% жінок зазнали будь-якої форми насильства з 15 років, а 35% – фізичного або сексуального насильства, і війна лише погіршила ситуацію; наразі близько 3,6 мільйона осіб потребують послуг із запобігання та реагування на гендерне насильство (OSCE PA, 2023, р. 11). Це вимагає включення оцінки ризиків та механізмів реагування на ГОН у всі молодіжні програми та заходи з попередження насильства.

8. Обмежена підтримка репродуктивних та ЛГБТ+ прав молоді.

Серед українців лише 35% жінок та 27% чоловіків вважають свободу на аборт абсолютним правом людини, причому підтримка цього права знизилася з 41% у 2021 році до 31% у 2023 році. Ще менше молодих людей сприймають свободу вираження сексуальної орієнтації

та гендерної ідентичності як необхідне право (29 % жінок і 26 % чоловіків), а майже половина опитаних (44 % жінок і 48 % чоловіків) вважає, що одностатеві пари не повинні мати право на шлюб (SeeD & SCORE for Peace, 2023, p. 29). Ці показники свідчать про наявність структурних і культурних бар'єрів, які обмежують рівність і включення для молоді, особливо для молодих жінок та ЛГБТ+ осіб, підкреслюючи необхідність інтегрування принципів EDI у освітні програми, громадські ініціативи та політики щодо прав людини та репродуктивного здоров'я.

9. *Збереження регіональних та сільських відмінностей.*

Існують значні регіональні відмінності та розрив між міською та сільською місцевістю у доступі до послуг та можливостей, що створює виклики для інклюзії. У 2023 році молоді люди віком від 18 до 35 років були розподілені за місцем проживання між сільською місцевістю та містами – 33% та 67% (Martínez et al., 2024, p. 12). Молодь у сільській місцевості мала менший доступ до формальної та неформальної освіти, працевлаштування та соціальної інфраструктури, тому молодь, яка проживає в сільській місцевості, висловлює значно нижчий рівень задоволеності місцем проживання. (Martínez et al., 2024, p. 15). Ці відмінності, разом із різним ступенем впливу війни на регіони, свідчать про те, що потреби молоді є гетерогенними і вимагають локалізованих рішень та оцінок.

10. *Стійкість та потенціал молоді у відновленні.*

Незважаючи на виклики, українська молодь демонструє високий рівень стійкості та готовність брати участь у процесах відновлення та відбудови країни. У 2023 році майже на 20% зросла кількість молодих людей, які вирішили залишитися в Україні, незважаючи на війну, що триває. Крім того, понад половина молодих людей, які були внутрішньо переміщені, та три чверті тих, хто був змушений покинути країну, розглядають повернення до рідного міста як частину свого плану. При цьому 72% молоді готові брати участь у відновленні своєї громади (Martínez et al., 2024, p. 7). Ця висока мотивація та віра є ключовим ресурсом, який має бути максимально використаний через інклюзивні та рівноправні механізми залучення.

Підсумовуючи, українська молодь стикається з комплексними викликами, що поєднують наслідки війни, гендерну нерівність та регіональні розриви у доступі до освіти, працевлаштування та соціальних послуг. Програми підтримки молоді, які інтегрують принципи рівності, розвитку та інклюзії (EDI), спрямовані на

подолання цих бар'єрів через гендерно-чутливі, локалізовані та інклюзивні підходи. Вони охоплюють психосоціальну підтримку, усунення цифрового розриву, зміцнення участі внутрішньо переміщених осіб, розширення економічних і освітніх можливостей для молодих жінок і ЛГБТ+ осіб, а також стимулюють активну участь молоді у громадському та політичному житті. Інтеграція EDI у проєкти дає змогу не лише забезпечити рівний доступ і участь, але й кинути виклик стереотипам, зміцнити стійкість та потенціал молоді у відновленні та побудові інклюзивного суспільства в Україні.

Список посилань

Вороніна-Пригодій, Д. (2024). Інтеграційні процеси у середній освіті країн європейського союзу: прогрес у досягненні показників європейського освітнього простору. *Український Педагогічний журнал*, 4, 41–56. <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2024-4-41-56>

Вороніна-Пригодій, Д. А. (2025). Освітня інтеграція засобами міжкультурної комунікації: міжнародний досвід підтримки українських дітей у Європі. *Вісник Національної академії педагогічних наук України*, 7(1), 1–6. <https://doi.org/10.37472/v.naes.2025.7112>

Вороніна-Пригодій, Д. А., Попова, В. В., Радкевич, О. П., Слободяник, О. В., & Чепуренко, Я. О. (2022). *Державно-приватне партнерство у сфері професійної (професійно-технічної) освіти: Термінологічний словник* (В. О. Радкевич & С. Г. Кравець, ред.). Інститут професійної освіти НАПН України. <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/733903>

EU4Gender Equality Reform Helpdesk. (2023). *Country Gender Profile: Ukraine (CGP, July 2023)*. European Union / NIRAS. https://euneighbourseast.eu/wp-content/uploads/2023/09/eu4genderhelpdesk_ukrainegenderprofile_2023-cgp_v3.pdf

Martínez, D., Machlouzarides, M., Uretici, S., Korkut, M., & Guest, A. (2024). *Navigating change: Perspectives of youth in Ukraine from 2021 to 2023* (SeeD & UNDP). United Nations Development Programme. https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/2024-08/youth-report_0.pdf

OSCE PA. (2023). *2023 Gender Report: Understanding and addressing the gendered consequences of the war in Ukraine* (Report No. 17). OSCE Parliamentary Assembly. <https://www.oscepa.org/en/documents/special-representatives/gender-issues/report-17/4717-pdf-2023-gender-report-understanding-and-addressing-the-gendered-consequences-of-the-war-in-ukraine-eng/file>

SeeD & SCORE for Peace. (2023). *Ukraine Gender Snapshot 2023: Findings from the reSCORE 2023 survey*. SeeD / SCORE for Peace. USAID. https://api.scoreforpeace.org/storage/pdfs/Gender-report_01-36_3_web.pdf

UN Ukraine. (2020). *The state of youth in Ukraine: Report*. United Nations Ukraine. <https://ukraine.un.org/sites/default/files/2020-06/THE%20STATE%20OF%20YOUTH%20IN%20UKRAINE%20report.pdf>

UN Women. (2022). *Rapid Gender Analysis of Ukraine*. UN Women. CARE International. <https://eca.unwomen.org/sites/default/files/2022-04/RGA%20of%20Ukraine.pdf>

UNICEF. (2024). *Situation analysis of children in Ukraine: 2024*. UNICEF. https://www.unicef.org/ukraine/en/media/49206/file/UNICEF_SitAn_2024_ENG.pdf

Voronina-Pryhodii, D. A. (2019). Nomination as a cognitive process in the sphere of professional activity. *Scientific Journal of the National Pedagogical Dragomanov University. Series 9: Modern Trends in Language Development*, 19, 118–132. <https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series9.2019.19.08>

World Bank. (2025). *Ukraine Gender Data Landscape (Fall 2025 edition)*. World Bank. <https://documents1.worldbank.org/curated/en/099024307042241612/pdf/I DU0b42de6cb0a16804c84085ae0f6ec75313c0d.pdf>